

KATVE kokousmuistio

Aika: 26.3.2007 klo 13.00-16.00

Paikka: Kansalliskirjasto, Teollisuuskatu 23, huone B453

Läsnä: Juha Hakala, Kansalliskirjasto, puheenjohtaja
Susanna Aakko, Helsingin kaupunginkirjasto / HelMet
Ari Ahlqvist, Kansalliskirjasto
Lauri Aho, ATP
Laila Heinemann, Kansalliskirjasto, sihteeri
Päivi Holopainen, Kansalliskirjasto
Nanna Jokinen, Kansalliskirjasto
Esa Kurki, Kansalliskirjasto
Ere Maijala, Kansalliskirjasto
Esa Peltonen, ATP
Ari Rouvari, Kansalliskirjasto
Maini Salonheimo, BTJ
Saku Tuominen, Axiell kirjastot
Miika Vacker, Mikro-Väylä
Samu Viita, Kansalliskirjasto
Kiti Vilkki-Eriksson, BTJ

1. Kokouksen avaus ja järjestäytyminen

Puheenjohtaja avasi kokouksen ja osallistujat esittäytyivät.

Tiedotettiin, että Juha Hakala lopettaa puheenjohtajana siirryttyään toisiin tehtäviin Kansalliskirjastossa ja uudeksi puheenjohtajaksi tulee ryhmän nykyinen sihteeri Laila Heinemann. Sihteerin tehtäviä ryhtyy jatkossa hoitamaan Kansalliskirjaston ONIX -keskuksen suunnittelija Aija Vahtola.

Edellisen kokouksen pöytäkirja hyväksyttiin.

2. Ilmoitusasiat

Bibliografinen MARC 21 saatavana xml-muodossa

Suomennettu bibliografinen MARC 21 on nyt saatavana xml-muodossa osoitteessa <http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/formaatti/MARC21/bib/> .

Xml-version on tehnyt Ere Maijala, jolle voi lähettää sitä koskevat kiitokset ja kehittämissuhteet (sähköposti ere.maijala(at)helsinki.fi). MARC 21:sta koskevat sisällölliset kommentit puolestaan toivotaan Nanna Jokiselle (sähköposti nanna.jokinen(at)helsinki.fi).

KATVE-ryhmän verkkosivuston osoite muuttuu

Kansalliskirjaston verkkosivut siirtyvät uuteen julkaisujärjestelmään ja samassa yhteydessä KATVE-ryhmän verkkosivujen osoite muuttuu. Kokouksessa ilmoitetusta poiketen, tämä uudistus siirtyy toukokuulle, jolloin uudesta osoitteesta tiedotetaan postituslistalla. Vanhasta osoitteesta tulee uudelleenohjaus.

3. RFID

Kansainvälinen kirjastoalan RFID-tietomallin standardointiryhmä kokoontui ensimmäisen kerran viime joulukuun alussa ja on siitä lähtien työskennellyt tiiviisti. Työ lähti käyntiin Tanskan mallin pohjalta, johon myös Suomen malli perustuu. Englanninkielisissä maissa (Australia ja Britannia) on kuitenkin ollut käytössä siitä poikkeava malli. Työssä on tullut vastaan kaksi ongelmaa, joista toinen on ratkaistavissa helpommin, mutta toinen on monimutkaisempi.

Standardoitavana on kolme eri kokonaisuutta: tietoelementit, koodaustapa ja taajuusalue. Näistä tietoelementtien suhteen ei ole ongelmia.

Taajuusalueita on tarjolla kaksi: HF (High Frequency) ja UHF (Ultra High Frequency). Kun Tanskan ja Suomen mallia ryhdyttiin laatimaan, HF oli käytännössä ainoa kyseeseen tuleva taajuusalue, koska sovelluksia oli tarjolla enemmän ja tarrat olivat edullisempia. Sen jälkeen kuitenkin vähittäiskauppasektori on päätenyt UHF -taajuuksiin, minkä seurauksena sovellus- ja laitetarjonta on kasvanut ja tarrojen hinta halventunut huomattavasti. Standardoinnin kannalta tämä ongelma voidaan ratkaista jättämällä taajuuksien määrittely kokonaan kansainvälisen tietomallin ulkopuolelle. Käytännössäkin tämä on ratkaistavissa, koska jos taajuusaluetta jossain vaiheessa vaihdetaan, voidaan hankkia laitteita, jotka pystyvät lukemaan molempia taajuuksia.

Suurempi ongelma liittyy tietojen koodaustapaan. Tanskan malli perustuu kiinteämittaisiin kenttiin, jotka tunnistetaan position perusteella, kun taas kilpailevassa mallissa käytetään vaihtuvamittaisia kenttiä ja ne tunnistetaan kenttäkohtaisten OID -tunnusten avulla – molemmille tekniikoille on olemassa eri tekninen RFID -standardi.

Pattitilanteesta voidaan päästä, jos standardoidaan vain pelkät tietoelementit ja hoidetaan muut kansallisilla profiileilla. Tällöin niitä tarvittaisi kuitenkin vähintään neljä erilaista, eli yhdistelmät molemmista koodaus- ja taajuusvaihtoehdoista.

Toistaiseksi suosittelemme Suomessa edelleen HF -taajuuden käyttöä. Se on luontevampi myös varkaudenestosuojauksissa, jotka monin paikoin meillä liittyvät olennaisesti RFID -teknologian käyttöönottoon.

Suomen mallia on pidetty toimivana ja hyvin tarpeellisena.

4. URN

URN (Uniform Resource Name) on verkkoaineiston pysyvä tunniste, jonka avulla dokumentteihin voidaan viitata pysyvästi, vaikka niiden verkko-osoitteet muuttuvatkin. Tähän saakka sen käyttö on kuitenkin ollut ongelmallista, koska meillä ei ole ollut palvelua, jossa ylläpitää paikantamiseen tarvittavaa tietoa.

Kansalliskirjastoon on nyt pystytetty URN -linkityspalvelin (<http://urn.fi>). Se on kehitetty Uppsalan yliopistossa ja on kenen tahansa käytettävissä GNU general public licence (GPL) -periaatteella. Pilottina palvelussa on jo tarjolla E-thesiksen aineistot ja Tietolinjan artikkelit. Palvelin toimii niin, että kirjoittamalla dokumentin URN-tunnuksen linkityspalvelimen osoitteen perään selaimen osoitekenttään, palvelu ohjaa haun suoraan siihen verkko-osoitteeseen, jossa kyseinen dokumentti sillä hetkellä sijaitsee. Esim. osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-3242-4> ohjaa haun suoraan kyseiseen väitöskirjaan E-thesiksen verkko-osoitteessa ja osoite <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20042325> ohjaa haun artikkeliin Tietolinjassa 2/2004 – molempien sivustojen URL:t ovat vastikään muuttuneet/muuttumassa.

Käytännössä URN-linkkien ylläpito tapahtuu xml-tiedostolla, jossa on tallennettuna kutakin URN:ää vastaava ajantasainen URL. Tämän xml-tiedoston voi joko lähettää URN-linkityspalvelun ylläpitäjälle tai ylläpitää sitä itse osoitteessa, joka tarjotaan linkityspalvelun haravoitavaksi. Tämän jälkeen riittää, että ajantasaista tietoa ylläpidetään yhdessä paikassa, eikä kaikkien kymmenien luettelotietokantojen yms. viitteitä tarvitse korjata aina kun verkko-osoite muuttuu.

Luetteloinnin ohjeistamista varten on perustettu työryhmä. Kestää vielä jonkin aikaa ennen kun uusi luettelointikäytäntö saadaan yleistymään. Myös järjestelmiltä edellytettävä tuki resoluutiolle tullaan ohjeistamaan tarkemmin.

Yleistä tietoa tunnuksen antamisesta ja käytöstä löytyy jo nyt Kansalliskirjaston verkkosivuilta (<http://www.kansalliskirjasto.fi/julkaisuala/urn.html>) – näitä tekstejä ollaan parhaillaan uudistamassa ja sivuille tulee lähiaikoina lisäohjeita sekä tunnusten jakelusta että linkityspalvelusta.

URN-nimiavaruudet ovat yleensä kansainvälisiä (esimerkiksi URN:ISBN ja URN:ISSN), poikkeuksena URN:NBN (National Bibliography Number) –nimiavaruus, joka jakautuu maakoodin avulla kansallisiin osa-avaruuksiin. Ne voidaan edelleen jaotella pienempiin, esimerkiksi organisaatiokohtaisiin aliavaruuksiin. Suomessa niitä hallinnoi Kansalliskirjasto. Jos URN:NBN-tunnuksia tarvitsee, niitä voi noutaa Kansalliskirjaston URN-generaattorista (<http://www.lib.helsinki.fi/cgi-bin/urn.pl>).

URN-tunnuksen kansainvälinen standardointi yritetään käynnistää ISO:n kokouksessa toukokuussa. Ongelmana on kuitenkin, että alkuperäinen määrittelydokumentti (RFC 2141) on IETF:n Internet-standardi. Se on jossain määrin vanhentunut, joten ISO:n standardointiprosessin yhteydessä olisi syytä ajantasaistaa myös sen sisältöä. Todennäköistä on, että IETF ja ISO pääsevät asiasta yhteisymmärrykseen.

Toinen ongelma on DOI-tunnus, jota myös käytetään verkkodokumenttien identifiointiin ja jota ollaan samoin parhaillaan standardoimassa kansainvälisesti ISO:n puitteissa. DOI-

tunnusta käytetään pääasiassa kustannusmaailmassa, kun taas kirjastot pitävät etusijalla URN:ää. Vaikka kirjastoissa nähdäänkin URN- ja DOI-pohjaisten palveluiden täydentävän toisiaan, kustantajat eivät välttämättä jaa tätä käsitystä, mikä saattaa hankaloittaa URN-standardointia.

Euroopan kansalliskirjastojen yhteistyöelin CENL tulee laatimaan suosituksen URN:ien käytöstä. Keskitettyä eurooppalaista URN-linkityspalvelua on ehdotettu perustettavaksi TEL-toimistoon Haagiin. Tämä keskitetty palvelu ohjaisi hakuja edelleen kansallisiin linkityspalveluihin ja näin laajentaisi ulkomaisen aineiston paikannusmahdollisuuksia.

5. Kirjan tie -hanke

Kansalliskirjastoon on 1.1.2007 alkaen perustettu kansallinen ONIX-keskus osana ns. Kirjan tie -hanketta. Keskukseen tehtävänä on tuottaa suomalainen versio ONIX-formaatista ja tukea kirja-alaa sen käytössä.

ONIX on kansainvälinen formaatti, joka sisältää bibliografisen tiedon ohella kustannus- ja kirjakauppa-alan tarvitsemää tietoa julkaisuista. Se on huomattavasti laajempi ja monimutkaisempi kuin MARC. Koska uusi ISBN-standardi vaatii kustantajia toimittamaan tiedot julkaisuistaan tässä formaatissa kansalliseen ISBN-keskukseen, on Kansalliskirjaston etu tukea niitä sen soveltamisessa. Näin varmistetaan, että formaattia on käytetty oikein ja siitä voidaan tehdä mahdollisimman hyviä konversioita suoraan kirjastojen MARC-formaattiin.

Alkuperäisen ONIX-formaatin laajuuden vuoksi käännetään ja ohjeistetaan siitä vain suppea osa-joukko (vain noin 10 %). Nämä kentät on nyt lyöty lukkoon neuvotteluissa kaikkien asianosaisten kanssa. Näitä pakollisia ja tuettuja kenttiä ovat toisaalta ne, jotka ISBN-standardi vaatii ja toisaalta ne, jotka ovat jo vakiintuneet käyttöön. Seuraavaksi neuvotellaan koodeista (esim. tekijän roolit kirjoittaja, kääntäjä, kuvittaja jne.) Näistä on tarkoitus sopia vielä ennen kesää. Syksyllä on vuorossa ohjeistus ja koulutus.

Testattaessa konversiota MARCiin on havaittu, että noin kolmannes datasta "jää yli", eli sille ei löydy soveltuvaa MARC-kenttää. Näin ollen konversio toiseen suuntaan jää aina vajaaksi, eikä Kansalliskirjasto voi sijoittua Kirjan tie -ketjussa kustantajan ja kirjakaupan väliin.

Suomessa ONIX-formaattia käyttää jo Kirjavälitys sisäisenä tallennusformaattina. Lisäksi SanomaWSOY pystyy tuottamaan omasta järjestelmästäan ONIX-muotoista dataa.

6. Järjestelmien tilannekatsaukset

ATP/Origo

Origon versio 3.4 on jakelussa, 3.5 työn alla.

Uusia piirteitä on mm. ns. best seller -toiminnallisuus, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että kirjastokimpoissa voidaan estää kysytyimpien uutuuksien varaaminen yli kuntarajojen.

Tämä on jo käytössä Kymenlaaksossa. Pankkiyhteystoiminnallisuus otetaan käyttöön lähiaikoina.

Uusia Origo-kirjastoja ovat Puumala (osana Mikkelin aluekirjastoa), JJR-kirjastot (Juva, Joroinen ja Rantasalmi) sekä Lakia-kirjastot (Lapuan ympäristö).

Pääkaupunkiseudun HelMet-kirjastoille ATP on toimittamassa hankintajärjestelmää, jonka pitäisi tulla käyttöön joulukuussa. Järjestelmä on valintalistaperusteinen, eli itse valinta on hajautettu kun taas varsinainen hankinta hoidetaan keskitetysti. Järjestelmään tulee myös liittymä kaupungin maksujärjestelmiin (ostolaskut).

Uusia ennakkotietotoimittajia on musiikin ja ruotsinkielisen kirjallisuuden saroilta.

Kehitteillä on laajempi budjetointiominaisuus. Myös erilaisia Kirjasto 2.0 -tyyppisiä toiminnallisuuksia (profiileja yms.) on suunnitteilla – nämä tulevat täsmentymään tarkemmin myöhemmin.

ATP:llä on uusi konttori Malmilla, jonne on palkattu kolme uutta työntekijää.

MARC 21 toteutetaan tänä vuonna. Sen jälkeen Origossa on kahden formaattiversion tuki. Vapaaehtoisia pilotoijia on alustavasti jo ilmoittautunut.

Metalib/SFX

Versio 4 otetaan käyttöön huhtikuussa. Nelli-toimisto on tarjonnut uuden version käyttöliittymän räätälöintiä palveluna – tätä mahdollisuutta on käyttänyt kolmisenkymmentä 56:sta kirjastosta. Yleiset kirjastot haluavat yleisemmin tehdä räätälöintinsä itse.

Hanke on edellä tavoiteaikataulustaan ja kaikki kirjastot saataneen tuotantokäyttöön tänä vuonna.

Nelli-portaalista tehdään nykyisin yli 800.000 hakua kuukaudessa ja yhtäaikaisia käyttäjiä palvelimella on parhaimmillaan yli 400.

Yleisten kirjastojen sektorilla keskeisimpiä kehittämiskohteita ovat asiakkaiden tunnistus ja aineistojen etäkäyttö.

Uusi suunnitteilla oleva palvelu on Virtuaali-MANDA. Vanha jäädytetty MANDA-tietokanta voidaan korvata online-haulla, joka kohdennetaan maakuntakirjastojen kokoelmiin. Erona Frank-monihakuun on, että tämä on kaukopalvelusääntöjen mukainen, eli mukaan voidaan poimia vain maakuntakirjastojen kokoelmat - Frank hakee koko kimpoista, jolloin esim. pääkaupunkiseudulla hakutulokseen tulevat maakuntakirjasto Espoon ja keskuskirjasto Helsingin lisäksi mukaan myös Vantaan ja Kauniaisten kokoelmat. Virtuaali-MANDAAan olisi mahdollista toteuttaa myös kopioluettelointi. Lopullinen perustamispäätös on kuitenkin vielä avoin.

Myös Nelliin on suunnitteilla erilaisia Kirjasto 2.0 -piirteitä, esim. mahdollisuus asentaa Nelli-kantoja suoraan Firefox-selaimeen. Ammattikorkeakouluille ja yliopistoille tarjotaan erilaisten oppimisalustojen tukea, joka mahdollistaa Nelli-aineistojen linkittämisen suoraan

opintokokonaisuuksiin. Tarkasteltavana on myös Ex Libriksen Primo -järjestelmä, joka tarjoaa Kirjasto 2.0 -tyyppisiä ominaisuuksia erillisen ohjelmistokerroksen avulla.

BTJ

Keskeisintä BTJ:llä on tänä vuonna ollut ISBN-13:een liittyvät ongelmat. Vaikka BTJ itse oli varautunut muutokseen, kaikkien muiden järjestelmät eivät vielä olleet valmiita. Tästä syystä tuplakontrolli ei ole toiminut kunnolla. Ongelmista kuitenkin selvittäään.

MARC 21:een kaivataan enemmän käytännön sovellusesimerkkejä.

BTJ:llä on sisäisessä käytössä oma MARC-versio. Siinä on tavallista kirjastoMARCia enemmän tietoa, joka on samantyyppistä kuin ONIX-formaatissa. Sen suhde ONIXiin on selvitettävä jatkossa.

Axiell / Libra & Pallas

Yritysostojen seurauksena järjestelmätoimittajan virallinen nimi on 1.4.2007 alkaen Axiell kirjastot oy.

Molemmat järjestelmätuotteet (Libra ja PallasPro) säilyvät jatkossakin, mutta niitä kehitetään yhdessä niin, että uudet kehityspiirteet tulevat molempiin.

MARC 21 tulee käyttöön kautta linjan, LibraMARC katoaa kokonaan.

Kirjasto 2.0 -ominaisuuksia on jo käytössä ja lisää on kehitteillä, esim.: hakuvinkit, lainaushistoria, pisteytys, RSS.

Lainaus- ja palautusautomaatteja on asennettu useita ja RFID -teknologia implementoitu 5 kirjastoon. Ainutlaatuinen uutuus on Kirjamaatti, joka on toteutettu Lempäälän IdeaParkiin. Se sisältää 500 kirjaa, ja siihen on yhdistetty sekä lainaus- että palautusautomaattitekniikkaa niin että asiakkaat voivat hoitaa koko prosessin täysin itsepalveluna. Paikassa ei ole lainkaan tavallista kirjastoa.

Tässä yhteydessä keskusteltiin laajemminkin RFID-rajapinnoista kirjastojärjestelmiin. Tämä on ollut ongelmallista varsinkin Pallas-järjestelmän kohdalla. Toivottiin laiteriippumatonta rajapintaa.

Mikro-Väylä

Mikro-Väylä on erikoistunut RFID-teknologiaan ja vuoden suurin toimitus oli Turun kaupunginkirjastoon. Turun projektissa oli monta eri toimijaa, Mikro-Väylän lisäksi teknologiaa on hankittu myös esim. TietoEnatorilta ja ATP:ltä. Turun projekti alkoi pääkirjaston uudesta osasta, jonka koko kokoelma on nyt tarroitettu RFID-tarroilla. Seuraavaksi tarroitetaan vanhaan rakennukseen jääneet kokoelmat ja sen jälkeen vähitellen kaikki sivukirjastot. Hanke on Euroopan, ellei jopa koko maailman suurin lajissaan, ja sen pitäisi valmistua vuonna 2010. Turussa uudessa kirjastossa automaateilla suoritetaan nyt jo 90 % kaikista lainauksista, kun aiemmin niiden osuus oli vain noin 15 %.

Mikro-Väylä on toteuttanut myös TKK:lle RFID-tekniikan Voyager-kirjastojärjestelmän yhteyteen. Toteutus poikkeaa Turun ratkaisusta, jossa kirjastojärjestelmänä on PallasPro. Jokaisella kirjastolla on erilaisia toiveita tekniikan suhteen, joten jokainen hanke on erilainen.

TKK:lla on otettu käyttöön inventointilukijat. RFID-tekniikka mahdollistaa myös sisäisten lainausten rekisteröinnin esim. osastokirjastoissa. Palautuksen rekisteröivä lukija on itse hyllyssä – aivan tarkka se ei kuitenkaan ole, joten henkilökunta joutuu aika ajoin järjestelmään hyllyjä jonkin verran.

HelMet-kirjastot / Millennium

Pääkaupunkiseudun HelMet-kirjastoissa tehtiin joulukuussa versionvaihto Millennium 2006:een. Seuraavaksi päivitetään lainauksen varajärjestelmä.

Uusina piirteinä käyttöön ollaan ottamassa mm. lainaushistoria ja ennakkomuistutus. Myös WebOPACista on otettu käyttöön uusi versio.

Hankintajärjestelmän toimittajaksi on valittu ATP.

Millenniumista on tänä vuonna tulossa versio 2007 ja EnCore-ohjelman pitäisi myös tulla tarjolle. Molemmissa on Kirjasto 2.0 -piirteitä, kuten kirja-arvostelut ja taggaus. EnCore-ohjelmiston suhteen ei ole tehty minkäänlaisia hankintapäätöksiä.

MAP-portaalihanke on toistaiseksi jäädytetty.

Voyager

Voyager-kirjastoissa valmistaudutaan versionvaihtoon, joka alkaa AMKIT-kirjastoissa kesäkuun alussa ja Linnea2-kirjastoissa kesäkuun puolivälissä. Lopullinen päivitysversio on vielä avoinna. Testauksessa on ollut versio 6.2 joka tulee tuotantoon vielä tämän kevään aikana, mutta versio 6.5:kin on jo tulossa testaukseen.

Järjestelmän uusi omistaja Ex Libris Group on hoitanut asioita huomattavasti paremmin kuin Endeavor, ja järjestelmään on tullut jo paljon korjauksia. Esim. skandinaaviset merkit toimivat nyt viimein oikein.

Tästä myönteisestä kehityksestä johtuen yliopistokirjastojen järjestelmänvaihtokartoitus on toistaiseksi jäädytetty. Sen vuoksi jäissä ollut kaukopalvelumodulin hankinta on puolestaan otettu uudelleen esille.

EnCompass / DSpace

Kansalliskirjasto on ajamassa alas EnCompass-järjestelmää, joka ei ole täyttänyt sille asetettuja toiveita. Osa aineistoista on jo siirretty avoimen lähdekoodin DSpace-järjestelmään, jonka kehittämiseen on viime aikoina keskitytty.

Endeavorin tuotteiden uusi omistaja Ex Libris on myös päättänyt poistaa epäonnistuneen EnCompassin tuotevalikoimastaan, ja he tarjoavat sen tilalle korvauksetta omaa vastaavaa DigiTool-järjestelmäänsä. Kansalliskirjastossa tutkitaan parhaillaan sen ominaisuuksia. Se

voidaan ottaa DSpace'n rinnalle, jos se tarjoaa sellaisia hyödyllisiä ominaisuuksia, joita DSpace:ssä ei ole.

Laitteistohanke

Kaikkiin Kansalliskirjaston ylläpitämiin järjestelmiin liittyy laitteistohanke, jossa uusitaan kaikki keskitettyjen palvelujen palvelimet. Tarkoituksena on hankkia yksi järeä laite, jolla korvataan Linnea2-konsortion Sanni ja AMKIT-konsortion Armas sekä Nelli- ja Doria-palvelimet.

Hankkeeseen on saatu rahoitus Opetusministeriöltä ja tarjoukset on pyydetty huhtikuun loppuun mennessä.

7. Seuraava kokous

KATVE-ryhmän seuraava kokous on tiistaina 2.10.2007 klo 13.00.